

רזא דשבת

לבי ער

רזא דשבת — לבי ער

© כל הזכויות שמורות

הרב דובער פינסאן

תשפ"ד (2023)

ספר זה מוקדש לכבוד קדמוני,
מגדולי הראשונים, הרב הגדול מפלייזא
רבי שמואל בן שלמה זצוק"ל זי"ע

איש גדיב וחסיד, בעל תוספות עבודה זרה, סניגור התלמוד בפריו,
מחבר סימני ליל הסדר, ומאסף מנהגי צרפת שעמדו להאבד, שכתב
לתלמידו המובהק המהר"ם מרוטנבורג אחרי שריפת התלמוד:

"אזל רוחי ותש כחי ואור עיני אין אתי
מחמת המציק אשר גברה ידו עלינו ומחמד עינינו לקח
ואין בידינו ספר להשכיל ולהבין"

בעזרת השם יתברך
שיחזרו לידינו
ספרים קדושים כספר הזה
להאיר עינינו בתורתך מחדש
ולפתוח לנו שערי ירושלים הבנויה
ושתחזיר ללבנו על פי שניים
הרוח והכוח שנעלם
בכל השריפות הגדולות
ושיפוצו מעינותיך חוצה
וגם פנימה
ולעולם לא יגזזו שוב

ג'וריון פלייזא ש"ץ

הקדמה

נהורא דשבתא

השנה לפי הירח, זאת אומרת שהחדשים בנוים עפ"י הירח, שזה דבר שאפשר לראות תמיד אפילו מהחלון, וזה דבר מובן איך קבעו את החדשים על פי הירח. אמנם חלוקת הימים של השבוע אין לו שום ענין טבעי, ולא רואים שום שינוי והבדל בין שבעה ימים לששה או שמונה, ואם היו קובעים את ימי השבוע לשמונה ימים או ששה ימים לא היינו מרגישים את החילוק.

ולכן בהכרח לומר שענין השבוע של שבעה ימים הוא ענין אלקי, כפי שענין הזמן הוא ברוחניות, והתורה גילתה לנו את ענינה ע"י מעשה הבריאה, ולולי בריאת העולם כפי שהתורה הקדושה מלמדת אותנו, לא היינו יודעים על כך. כי לולי בריאת העולם ע"י הקב"ה אין שום ביאור שמסביר לנו את הטעם בזה, ולמעשה נשתרש הדבר בלבבות בני אדם עד שבכל העולם כולו, ואפילו באיים הכי גדולים בקצה העולם, מודים בזה שיש מחזור של שבעה ימים בעולם.

ועל ידי ההתבוננות בעצם מציאותו של ימי השבוע, אחרי שנתגלה לנו ששורשו העליון של כל השבוע הוא השבת, נבין בהכרח פנימית את יסוד קדושת היום וכוחו על הבריאה, ובזה נתקשר קשר אמיץ וחזק לקדושת השבת וכוחו.

אחד מהדברים הנפלאים בעולם ובבריאה הוא ענין השבת. בכל העולם כולו מצינו שקבעו יום אחד בשבוע להיות יום המנוחה, ולא נראה שלמדו זה מזה אלא שכל אחד קבע כך מעצמו. בכל אי גדח רחוק מקצוי תבל תמצא יום קבוע למנוחה בשבוע שהוא בן שבעת ימים. וזה לשונו של אחד הראשונים: "השמעת על אומה שחולקת בשבוע הידוע" (כוזרי א, נז; אמנם ראה באבן עזרא על שמות טו, א).

ודבר זה הוא פלאי פלאים האיך הגיעו כולם למסקנא משותפת שצריכים לחלק את הימים לשבעה, ולקבוע אחד מהם למנוחה. מצינו שבטים במרחק הארץ, אשר ספק גדול אם שמעו פעם בחייהם על הפסוק 'ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת.../ וב"מ שומרים הם יום אחד למנוחה מעבודתם בשאר ימות השבוע.

והנה בלוח השנה מצינו כמה סוגי מחזורים, שיש אומות שקובעים את השנה לפי השמש, זאת אומרת לפי עונות השנה וסיבוב השמש, שזה דבר הנראה לעין, שהרי כל אחד מרגיש את השינוי בין הקיץ לחורף, וזה גם נותן את האפשרות להתכוון לחורף שעוד מעט יבא ויהיה קר, ואח"כ יגיע הקיץ ויהיה חם, ולזה קוראים שנה. ויש אומות שקובעים את

הגוף והנשמה שבשבת

כל דבר בעולם יש בו 'גוף' ו'נשמה', או 'אור' ו'כלי'. הגוף הוא גוף הדבר עצמו, והנשמה היא התכלית והמטרה של החפץ, והדרך האין משיג החפץ את תכליתו, והתייחסות האדם אל החפץ.

וכמו כן הוא בענין השבת, גוף השבת הוא עצם מציאות היום, שהוא יום השביעי והאחרון שבשבוע. אמנם נשמת השבת הוא הקשר שיש לכל אחד למושג זה ששמו שבת, וכוחו והשפעתו עלינו.

ויש לומר בעומק יותר, שגוף השבת היינו החוקים והמצוות של השבת, זמנו ושיעורו, איסוריו וחיוביו, וע"י כל החוקים האלו מתגלית נשמת השבת ופנימיות כוונתו. כי כאשר אנו חיים את השבת ומקיימים את מצוותיה, אנו מתייחסים להשבת כפי אשר נצטוינו, וזהו נשמת השבת.

ובאמת השבת נתגלתה לישראל בשני אופנים, שניתנה לישראל בקול רעש גדול ובפרהסיא במעמד הר סיני, וגם בקול דממה לכל אחד ואחד לעצמו.

בעת מעמד הר סיני כתיב, 'ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר חזק מאד' (שמות יט, טז), שניתנו הדברות בקול רעש גדול וחזק, ומבואר במכילתא (יתרו) שכל העולם כולו רעש ורעד בעת נתינת

עשרת הדברות. ונראה שמצות שבת שאינה אלא לבני ישראל, מ"מ כל העולם כולו שמע בעת מסירתה ולכולם יש שייכות לשבת.

ומ"מ מבואר בגמרא (ביצה טז, א) שכל מצוה שנתן להם הקב"ה לישראל נתן להם בפרהסיא, חוץ משבת שנתן להם בצנעא שנאמר (שמות לא, יז) ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם*. השבת הוא אות בין בני ישראל לקונם, ואין לזרים אתם.

ומבואר שישנם בשבת שני ענינים, וניתנו בשני אופנים, יש את

השבת הגלוי ויש את הנסתר שמסתתר בתוכה, והנסתר הוא בין האדם לעצמו (עי' רבינו בחיי, שמות לא, יז. כד הקמח, שבת). ויש לומר עוד, דהמראות והקולות של מעמד הר סיני כוונתם היתה לכסות ולהסתיר מה שניתן באמת בעת מעמד עשרת הדברות, והיינו הנשמה הפנימית הנסתרת של השבת ושאר הדברות.

ובדרך אחר יש לומר, שהרעש הגדול והקולות נועדו להיות מסך המסתיר את אשר גילה הקב"ה לבניו בסתר, שיש לו סימן שאינו שייך אלא להם, כמו שני אוהבים המחליפים ביניהם דברי סתר בלחש להראות קורבתם זל"ז שאין ביניהם ולאחרים שאין מבינים הרמז. סימן זה הוא נשמת השבת, אורה של היום הגדול הזה.

שמירת הסוד של שבת הוא ע"י גוף השבת, שהוא החיצוניות הכוללת את כל ההלכות והחיוכים

(*) מבואר שם בחז"ל שהכוונה בזה אינו מצות שבת אלא השכר והנשמה יתירה שיש להם לישראל בשבת, דאי' שם "אי הכי לא לענשו גוים עלה. שבת אודועי אודעינהו מתן שכרה לא אודעינהו. ואיבעית אימא מתן שכרה נמי אודעינהו, נשמה יתירה לא אודעינהו".

יש מצב של ביהמ"ק בשנה, והיינו שהזמן ההוא נתקדש מעל שאר הזמנים, וכן הוא בנפש.

אכן, לצערינו אין לנו ביהמ"ק במקום כהיום, כאשר החריב הקב"ה אותו בעווננו, ומ"מ בשנה ונפש עדיין יש לנו את הביהמ"ק הרוחני והנעלה. בכל שבת ושבת נפתחת שער החצר הפנימית הפונה קדמה, ואם אין אנו רואים אותה בביהמ"ק אשר בעולם, מ"מ בביהמ"ק בנפש ושנה הרי היא נפתחת, וניתן לנו להכנס פנימה. עלינו ללמוד האיך להכנס אליה, ובאמת השאלה היא האיך להתקשר בפנימיות עניינינו לפנימיות ענין השבת, עד שנרגיש ונבין בעצמינו שהגענו אל תוך השער הפנימית של גילוי השכינה של ביהמ"ק.

תכלית ספר זה הוא התירוצ לשאלות אלו

הלכות שבת, איסוריה ופרטי דיניה הם הבנין מסביב לפנימיות ענין השבת, אשר בלתי דקדוקי הלכותיה אין לנו שום דרך לראות ולהבין את פנימיותה, והכלל הוא שאין חדר פנימי ללא השער החיצוני, וצריכים ללמוד את ההלכות באופן זה, שאינם רק האיסורים וההיתירים, ההגבלות והחובים של היום, אלא שער כניסה אל תוך פנימיות ענין השבת.

ויש לומר שכלל פנימיות ענין השבת הוא מציאותו של האדם בעצמו, והיינו שכדי שהאדם יהיה בעצמו ויתאחד עם מציאותו, עליו להפסיק לעשות וליצור, ואז יתחבר לעצמו. יום שביתה ממלאכה ומעשייה מביא את האדם להכיר את פנימיותו ומוציא את מציאותו האמיתית לפועל. המקום

והאיסורים של שבת. אמנם באמת גם דיני שבת הם נעלמים ומכוסים בסודות, וכדתנן במתני' (חגיגה י, א) 'הלכות שבת חגיגות והמעילות הרי הם כהררים התלויין בשערה שהן מקרא מועט והלכות מרובות', משום שגם הם חלק מסוד השבת. והמשל לזה הוא גוף האדם, שיש לו איברים וגידים, עצמות ושלד, ומ"מ לכל אלו אין שום חיות בלתי הרוח החיה שנופחה באפיו, כמו"כ מצוות וחקי השבת, אשר אע"ג שיש להם עצמות וגידים, פרטי הלכות וסברות, ומ"מ ללא אור הנפש של השבת והנשמה היושב סתר, אין לה את החיות שלה.

כוונת ספר זה אינו להורות הלכה בדיני שבת, אלא לדון בפנימיות ענינה וסוד הנשמה של השבת, ולפעמים נדון האיך תואמים ההלכות והדינים הללו את הנשמה הפנימית והחיות של השבת, שכל הלכה בנגלות התורה תואמת את פנימיות הענין עפ"י סוד (סידור עם דא"ח - דרושים לחתונה עם קכח), אמנם עיקר הענין הוא הוא פנימיותה של השבת.

השבת - בית המקדש בזמן

כתיב (יחזקאל מו, א) כה אמר ה' אלקים שער החצר הפנימית הפנה קדים יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח.

מבואר בכתבי המקובלים הקדמונים וכן החוקרים, שכל דבר בעולם יש לו שלשה מציאויות, והם נקראים 'עולם שנה ונפש'. כל דבר יש את מקומו בעולם, יש את מצבו בזמן, ויש את שייכותו להאדם. וכן הוא בענין בית המקדש, שהמקדש היה מקום בעולם שנתקדש בקדושת המקדש, אמנם כמו"כ

מיד בצאת השבת (תענית כט, א; ערכין יא, ב). גם יש מקורות שחורבן בית המקדש השני חל בעצם יום השבת (על פי ירושלמי (תענית ד, ה) נחרב בראש חודש, ותשעה באב חל באותה שנה ביום ראשון). וכפשוטו צ"ב דהסברא החיצונה היא שמעלת השבת לא תתן לחורבן לבא על המקדש, ואדרבא המעלה המיוחדת הזו של השבת היה לה לשמור על בית המקדש (שם משמואל, ויקהל). ולמעשה לא היה כן, והקב"ה החריב את ביתו ביום השבת דייקא, והטעם בזה הוא כדי שנמצא את אור השכינה, והיינו את השבת, גם בתוך הגלות והחורבן של בית המקדש הגשמי (יערות דבש א, דרוש י"ג). בעוה"ר החרבה עירנו ואין לנו ביהמ"ק בזה"ז, אבל במקדש שבזמן לא זזה השכינה ממקומה ואין לה שום חורבן, לעשות את השבת לדורותם - לדורות עולם, ואף אם לא נבין ולא נדע את תוכנו, מ"מ שכינה לא זזה ממקומה וקדושתה קודש הקדשים עדיין קיים.

שבת אותיות תשב

שבת הוא מלשון תשובה, מכיון שבשבת בני ישראל שבים אל מקומם, למקום שהיו לפני יצירתם, שזהו מקום רוגע ומנוחת הנפש. וזהו ענין השבת שאין עושים בו מלאכה מכיון ששבים אין המצב שבו היו לפני העשייה והפעולה. ולכן על ידי השביתה מעשייה ועבודה מתגלה מהות השבת*.

העמוק בתוך האדם פנימה, למעלה מכל פעולותיו ויצירותיו, הוא מקום השלימות שלו, השלימות של מעשה בראשית ללא שום תוספת ורובב.

הואיל והשבת מראה את הפנימיות האמיתית שלנו, ולא רק של האדם אלא של כל הבריאה כולה, לכן מקרי שבת קודש קדשים, כי כמו שהיה מקום קודש ומקום קודש קדשים בביהמ"ק שבעולם, כמו"כ יש קודש קדשים בביהמ"ק שבזמן, והשבת הוא הקודש קדשים (פרי צדיק, ויקהל, תצוה אות ה', בהר אות י"ד, נשא אות ג'. ועי' רמב"ן ויקרא כו, א שכתב שהמצוות כולן כלולות בשבת ובמקדש. ועי' בתיקו"ז תיקון כ"א שאור השבת הוא כאור המקדש).

ובאמת ההתבוננות על ענין השבת מתחלת בהתבוננות בענין המקדש. בית המקדש שבירושלים נחלקה לשלשה, א) החצר החיצונה, ב) החצר הפנימית, ג) קודש קדשים. וכ"ה בענין המקדש שבזמן, שהחצר החיצונית של הזמן הוא ימות השבוע, והחצר הפנימית מכון נגד ימות החגים של כל השנה, והחלק הקדוש ביותר הוא קודש הקדשים והוא השבת קודש. התכלית הנרצה של כל הקדושות שבעולם, המובדל כליל מכל הקולות וההמולה של הזמן, והוא הפסגה של הזמן.

מבואר בחז"ל שחורבן בית המקדש הראשון החל בשבת בלילה,

(*) כבר בעת היותם במרה, טרם שהגיעו להר סיני, נצטוו על שמירת שבת במצות עשה, ובמעמד הר סיני ניתוסף עליהם מצות לא תעשה והם איסורי השבת (רמב"ן, השגות לספר המצוות, שורש י"ד). במרה קבלו את איסורי שבת, אבל בעת אשר קבלו את המן וכתוב 'ראו כי ה' נתן לכם את השבת', קבלו את המתנה טובה של השבת (הגש"פ בריסק בשם הגרי"ז, דיינו) והוא גילוי הקדושה וייחודה של היום הזה. והנה עוד קודם מתן תורה איתא בתורה: 'שבתון שבת קודש' (שמות טז, כג. ועיי"ש באזנים לתורה), ובסיני נצטוו על הקרבת קורבנות השבת (כלבו), וכפי שאנחנו אומרים במוסף של

כשמתבוננים בענין הזמן הרי ברור שהיסוד העיקרי של

הזמן הוא תמידיות התנועה, ותמיד הוא בתנועה והזזה ואינו נח ועומד אפילו לרגע אחד. והדרך שבו מודדים את הזמן הוא על ידי התנועה, או על פי תנועת השמש והירח, או על פי תנועת השעון, וכיו"ב, ועל פי זה יודעים כמה זמן עבר וכמה זמן נשאר להמשך היום. בכל ששת ימי השבוע האדם נמצא בתנועה תמידית שבימים האלו האדם אינו נח ועומד אלא כל הזמן הוא הולך ועובד ויוצר ומחכה לפרי מעלליו כפי אשר השקיע בתוכם. אבל בשבת שהוא סוף השבוע הרי אז האדם מגיע לתכלית והמטרה של כל מה שהוא הכין פעל ועשה במשך כל השבוע ואז הוא נמצא במנוחה ולא בתנועה ותזוזה אלא הוא יושב ברוגע וביטחון. וביום הזה שהוא שובת ממלאכה אז האדם יכול לחשוב ולהתבונן איפה הוא אוהז בעבודתו כמה הוא התקדם והתקרב לתכלית והמטרה שלו.

והנה גם בקודש הקדשים שבבית המקדש שבזמן מצינו ענין זה,

שבכל העבודות שהכהן עובד בבית המקדש הרי הוא בתנועה תמידית והולך ממקום למקום וכמו שדרשו חז"ל על הפסוק בבית אלוקים נהלך ברגש שצריך להרגיש את כל העזרה, וכל המעשים נעשו בקול רעש גדול ולהב אש קודש,

אמנם ככה זה היה בעבודות הרגילות במשך כל השנה אבל בעבודות שהכהן הגדול היה עובד אחת בשנה ביום הכיפורים בקודש הקדשים והיה נכנס לשם לבד בלי מלווים ושם בקודש הקדשים הוא היה עובד את עבודתו בעמידה במקום אחד בלי שום הליכה ותנועה ובשקט ובדומיה מוחלטת. כי בקודש הקדשים שהוא המקום הכי חשוב בבית המקדש הרי שם דומה תהילה. וכמו"כ בשבת קודש, שהוא המטרה והתכלית של כל ששת ימי השבוע שבהם האדם עובד הרי בשבת מגיעים למטרה ולכן אז שובתים ועוצרים את כל עשיית המלאכה כי בשבת נרגש שכבר הושלם הכוונה והתכלית של כל העשייה במשך כל השבוע.

בזמן

העבודה והעשייה יש רעש והמולה שנוצר מהעשייה כי בזמן העשייה ישנה תנועה תמידית של הדברים שמתעסקים בהם לחבר ולפרק ולהרכיב עד שמגיעים לתוצאה המושלמת של הכלי החדש שיוצרים. והוויה בעצמה, אחרי התהוותה, אין לה שום קול והיא יושבת בדממה אחרי שנעשו כל הפעולות הצריכות להם. וזהו ענין השבת שהוא היום אשר בו האדם משתחרר מהשעבוד של כל השבוע. כי בכל ימי השבוע האדם שואף ועובד לשנות את המציאות, ויש בזה חילוקים

שבת "אז מסיני נצטוו ציווי פועליה". אמנם דעת הרב מברסק הוא שרק איסורי גברא ניתנו במרה. ויש להעיר מדברי הגר"י ענגיל שמביא על פי ירושלמי, שאיסורי השבת הם רק על הגברא, שאסור לו לעשות מלאכה בשבת, ולא על הפעולה או החפצא. אלא שעל פי הבבלי, יש איסור חפצא (אתון דאורייתא כלל י). ומצינו חילוק זה בלשון המשנה, כאשר דנה בל"ט אבות מלאכה: "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת: הזורע, והחורש, והקוצר" (שבת עג, א) דמיירי בהעושה את המלאכה, הגברא. אמנם ברמב"ם (הלכות שבת ז, א) איתא: "החרישה, והזריעה, והקצירה", והיינו שמדגיש את החפצא של המלאכה, וכבר עמד על זה המגיד משנה. ונראה שיש לדון בזה האם האיסור הוא המעשה שהאדם עושה, או שתכלית האיסור הוא שמעשים אלו לא יעשו ביום השבת.

הן אמת שעד שגורשו מג"ע ע"י האכילה מעץ הדעת שנאסרה להם הרי הם לא ידעו כלל מענין האש, ובאם הם לא היו אוכלים מעץ הדעת הרי הם לא היו משיגים את הענין כלל. אמנם מאידך גיסא באם הם לא היו אוכלים מעץ הדעת הרי הם היו נשארים מחוברים לעץ החיים, שזהו היצירה האלקית שיצר הקב"ה ואז גם היצירה של בני אדם היתה נעשית ע"י דיבור וכוונה לחוד, ללא צורך בכלים מכלים שונים וכח האש.

האש נתנה לו לאדם הראשון במתנה, כמבואר בחז"ל (פסחים נה, א). ובירושלמי מבואר שהקב"ה נתן לו לאדם הראשון שני אבנים לשפשפם זה בזה (ירושלמי ברכות ח, ה), וכן ניתנה לו החכמה להבין שאפשר להוציא אש מן האבנים ע"י החכמה הזאת. מתנה מועטת זו כללה בתוכה את כל כח היצירה שבעולם עד היום הזה, שכל בנין וחידוש בבריאה יסודה היא באש, והאש הזאת דוחפת את העולם לתועלת כל הברואים כולם.

הנה כבר נתבאר שכל ימות השבוע הם ימי הפעולה והמעשה אשר בהם מותר לבער אש בכל מושבותיכם, והיינו שבימים אלו מותר ליצור ולברוא ולבנות דברים חדשים. אבל ביום השבת נאסרה הבערת האש כמ"ש 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת', והמכוון באזהרת התורה הוא שלא תפעלו ולא תיצרו שום דבר חדש. איברא שבכל ל"ט מלאכות השבת יש בהם משום מלאכת מחשבת דהיינו שיסודם הוא הפעולה והיצירה, ולהם כמה וכמה תולדות, דהיינו שלכל אב יש את התולדות שלו. אמנם מלאכה אחת נתייחדה משאר

בין אדם לאדם כי יש אחד שמסתפק ורוצה ועובד על שינויים קטנים ויש אחד שעוסק בשינויים גדולים, אבל הצד השווה שבכולם הוא שהרצון והשאיפה של כולם הוא לשנות את המציאות. אבל כשמגיע יום השבת אז אין את הרצון לשנות, כי ביום הזה אסור לעשות שום מלאכה, והמטרה של זה היא בשביל שבשבת נוכל לראות ולהתבונן בכל מה שפעלנו במשך השבוע כמה טוב יש בזה וכמה הטוב השגנו על ידי זה. ולהעיר שגם בלשון בני אדם יש לזה רמז שהרי אדם שרוצה לעשות שקט ולהשתיק אנשים באמצע הדיבור הרי מבטאים זאת 'ש' שזה כמו תחילת תיבת שבת ומזכיר את ענין השבת שענינו הוא השתיקה והשקט שנעשה בעולם ביום השבת.

והנה בנוסף על ענין השקט והדממה שבשבת ישנו ענין נוסף בשבת שהוא יום עצירה ממלאכה, וענין זה הוא גם במלאכות רוחניות, וזהו מה שכתוב בתורה 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת', והכוונה היא לא רק בנוגע לאש הגשמי ששורף ומכלה את כל מה שהוא רואה אלא הכוונה הפנימית היא גם בנוגע לאש הרוחני והדברים שנמשלו לאש. האש הוא סימן להתקדמות ויצירה, אשר יש בכוחה אש הוא סמל של התקדמות ויצירה, שהרי לאש יש את הכח לשנות דברים ולהשביחם וכמו בבישול שעל ידי האש המאכלים משתבחים, ולכן התחלת ועיקר שליטת האדם בעולם התגלתה בזמן המצאת וגילוי האש בעולם ומאז התאפשר לאדם להכין אוכל ראוי למאכל וששתמר לאורך זמן, וכמו"כ יצירת כלי מלאכה אשר ללא כח האש לא היו לנו שום כלים להשתמש בהם להלחם נגד טבע הבריאה.

מחוץ להסביבה שלנו ומנסים לשלוט עליה. ויש לנו מלחמה תמידית עם כל מה שבסביבתנו, הן לחמם את הקרירות של החורף, הן לנוע ממקום למקום ולהתגבר על המרחק שביניהם, והן להאיר את החשיכה הטבעית של הלילה, והן לגדל פירות וירקות בארץ ולא להשאיר אדמה שממה. וכל זה הוא בימי השבוע שבהם האדם נלחם ומתגבר על סביבתו, כאשר רצונו עז למלוך עליה ולשנותה לטוב לו ולתועלתו. וימים אלו הם ימי השינוי שבהם רוצה האדם לשנות את מציאותו ולהעלותו לדרגא יותר נעלית*.

אבל יום השבת הוא יום שביתה מהאש, שאין מדליקים אש והיינו שאין יוצרים כלום ואין אנו מנסים ליישב את הסתירה אשר בינינו ובין המציאות שסביבנו, ולכן האש שהוא הכלי לשנות את המציאות שובתת (וכמו"כ אשו של גיהנם שובתת ביום השבת. וכן מצינו שאש המחלוקת שובתת בשבת, תיקוני זהר, תיקון כד). וביום השבת הוא כמו לידה מחדש ובדוגמת דגים שבים, ואין אנו נפרדים מהמציאות הסובבת אותנו שנצטרך לתקנו ולשנותו, אלא האדם והסביבה הם כדבר אחד. בשבת האדם דומה לדג בתוך המים, ולכן איתא בחז"ל: הני שבע דשבתא כנגד מי? אמר רבי חלפתא בן שאול: כנגד שבעה קולות שאמר דוד על המים" (ברכות כט, א).

איתא עוד בחז"ל "העולם הבא דומה לים" (קהלת רבה א, ט). ושבת

המלאכות והתורה כתבה את האיסור שלה בנפרד משאר המלאכות, והוא 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת' (שמות לה, ג) (ואע"ג דחריש וקציר נמי נתייחדו לאיסור, כמבואר בקרא שמות לד, כא 'בחריש ובקציר תשבות', אמנם שם ביאר הרמב"ן שבהם עיקר חיי האדם, ולכן נתייחדו). והביאור בזה הוא משום שהאש הוא יסוד כל ענין היצירה השינוי וההתקדמות שקיים בעולם, והוא שורש כל פרי מוחו של האדם וכל חידושי חכמי הדורות תחת השמש עד היום הזה (עי' גינת אגוז ב, לג:).

ועפ"ז ענין השבת הוא ההיפך הגמור מענין האש, שהרי ביום הזה בו אנו שובתים מכל מלאכה וחידוש, אין לנו שום צורך או רצון להתקדם או לשנות שום דבר. ואדרבה ביום זה אנו שקטים ושלוים מכל פעולה וחידוש, ואין אנו מתעסקים בשום דבר הקשור לאש. ועפ"ז יש גם להמתיק את המבואר בפוסקים וכן הוא מנהג כל ישראל לאכול דגים ביום השבת (מג"א רמב, א - מצוה מן המובחר לאכול דג בשבת אע"פ שאין דין זה מפורש מהתורה, קונטרס אחרון בשו"ע"ר, שם). דהטעם בזה י"ל דמכיון שהדגים הם שקטים ושטים במים בנחת ללא שום מכשולים בדרך, והם והסביבה שלהם הם אחד. בשונה משאר בהמות וחיות שהם חיים במלחמה תמידית עם הסביבה שלהן, ונתקלים בדרכם באילנות ואבנים ושאר מכשולים, ורק הדגים חיים בתוך המים כאילו היו דבר אחד.

ובדומה לזה הוא במשך כל ימי השבוע שבהם אנו עומדים

(* נחלקו הפוסקים בהגדרת ענין האש לאיסור שבת, שיש שכתבו (אבני נזר או"ח רל"ח) שעיקר איסור מבעיר האש בשבת הוא כילוי העצים ושריפתן. אמנם אחרים כתבו (שו"ע אדה"ז קונטרס אחרון, או"ח תצ"ה, ב) שהגדרת האש הוא עצם מציאות האש. ובצפנת פענח (כללי התורה והמצוות, הבערה וכיבוי בשבת) כתב דלדעת הרמב"ם עצם מעשה האש הוא המלאכה בשבת.

לידי מנוחת הדעת, והוא הוא המנוחה של יום השבת.

ועפ"ז יש לבאר גם את הסיפור

שבגמרא סוף מסכת שבת: "עולא איקלע לבי ריש גלותא חזייה לרבה בר רב הונא דיתיב באוונא דמיא וקא משח ליה אמר ליה אימר דאמרי רבנן מדידה דמצוה דלאו מצוה מי אמור אמר ליה מתעסק בעלמא אנא". פירוש שישב בתוך האמבטיא ומדד, ואמר דמתעסק בעלמא היה ולא היתה כוונתו לשום תועלת (ועי' בן יהודע שמה שביאר שישב באמבטיא בשבת כדי לצנן את עצמו) אלא להנאתו ו'מתעסק בעלמא'. ורואים מזה שרבה בר רב הונא עסק ביום השבת להנאתו במדידת המים ללא שום תועלת אלא רק להנות. וזהו מכיון ששבת קודש הוא יום חירות ממדידת חובה, אבל מדידת רשות אינו אלא מתעסק בעלמא (ויש להעיר גם מהא דאיתא רש"י על הגמרא "אביי אשכחיה ליה לרבה דקא משפשף ליה לבריה אגבא דחמרא": לשעשע התינוק. שבת קנד, ב).

האיך עוברים מחול לשבת

אחת מהמצוות הקשורות ליום השבת

היא ההכנה לשבת בערב שבת. על האדם להכין את עצמו נפשית טרם בא יום השבת איך להתחבר למצב הרוח השליו והרגוע של מנוחת השבת. ולכן בסוף השבוע כששבת מתקרבת לבא, על האדם לשאוף להתנתק ממצבו שבימות החול ולהשקיט את כל המולת החיים אשר מסביבו. ואצל כל אחד עבודה זו היא כפי אופן הלחץ והמתח שלו בימות השבוע - יש שנלחצים כאשר הם צריכים לשלם ולפרוע את חובותיהם, ולאנשים כאלה נאמר שעדיף שלא להתעסק בזה בשעות שלפני יום השבת בשביל שלא

הוא מעין עולם הבא, וגם הוא דומה לים. השפעת השבת על האדם מביאה אותו להתאחד עם הבריאה והבורא, ללא שום סתירות וחיכוכים. בא שבת בא מנוחה ועל האדם שורה רוח של שלווה ותענוג, שכל מלאכתו עשויה ואין לו עוד מה לפעול ולעשות בעולם אלא לאכול ולהנות ממה שהכין מערב שבת ולהתקיים על זה ללא שום תיקון וטירחה.

ההכנה לשמחה אמיתית והרחבת הדעת

הרבה איסורים נאמרו ביום השבת, אמנם אין הכוונה בזה לחסום את האדם ולהכניסו ללחץ ושיתוק. אדרבא, איסורי מלאכה הם המשחררים אותנו מכבלי העשייה של כל יום ויום, והלחץ שדוחף אותנו וגורם לנו ליצור ולפעול כל ימות השבוע הרי בשבת הוא נעלם ע"י הל"ט מלאכות שנאסרו ביום השבת. כי יום השבת הוא יום החירות והשחרור, שזהו היפך הלחץ של ימי השבוע. וע"י שמירת שבת כתיקונו זוכים אנו להרחבת הדעת והלב, והאדם רגוע ושליו ביותר, וחי ללא המתח התמידי שבין עצמו ובין סביבתו.

איתא בחז"ל (נדרים לו, ב) שאין

מלמדים סוגיא חדשה לילדים בשבת, כדי 'דיפנו אבהתהון דינוקי למצותא דשבתא'. וכתב שם הר"ן שהכוונה היא בשביל שהאבות ישתעשעו עם התינוקות והתינוקות לא יצטרכו להיות טרודים ללימודים החדשים של המלמד. ונמצא שבשבת הוא ענין שעשועי הילדים, וזהו ענין עבודת יום השבת שהאדם יתפרק מלחציו וישתחרר משעבודיו בשביל שיוכל לנוח באמת. וכשהאדם מקיים דין זה כתיקונו, ללא קלות ראש מופרזת ופריקת עול, יבא

קנו, א), והיינו שמקבל המתנה נשא חן בעיני נותן המתנה ולכן נתן לו מתנה. נמצא דההתעוררות להמתנה באה מאת מקבל המתנה, וכפי המידה אשר הוא מעורר לזה, כך יזכה לקבל את המתנה. ובאם האדם הכין את עצמו כראוי לקבל מתנה זו של שבת, כמו כן הוא יקבל את מתנת השבת כהוגן. ותחלת ההכנה היא במה שהאדם מייחד זמן לפני השבת להתכונן כהוגן, ובזה יעורר בלבו את הציפייה והיחול לקראת שבת הממשמש ובא. ואכן כפי ההכנה שלו כך יזכה לקבל קדושת השבת והעלייה על ידו.

אמרו חז"ל: "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת" (עבודה זרה ג, א), והיינו שהמזון הרוחני שמקבלים בשבת היא כפי מידת ההכנה של האדם. ולאמיתו של דבר, חוץ מעצם ענין ההכנה למצוה, הרי בשבת נצטוינו במיוחד בקרא 'והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו' (שמות טז, ה; שבת קיז, ב; טור שו"ע, או"ח ר"נ), ויש בזה קיום מצוה חוץ מכללות ענין הכנה שבכל המצוות, ואם כן נמצא שאנחנו מקבלים מהשבת רק לפי ערך מה שהשקענו בה, וכדאיתא בלקו"ת "וזהו ראו כי ה' נותן לכם לכם דייקא דהיינו לפי אופן טורח העבודה שלכם בחול כן הוא נותן לכם את השבת" (לקוטי תורה, בשלח ב, ג).

השבת מאיר בתוך האדם והאדם הוא הכלי לקבל את האור ולהעבירו שיומשך הלאה. כלי מלוכלך ומלא כתמים לא יעביר אור נקי אלא אור קלוש, וככל שהכלי מלוכלך, יעומעם האור המאיר דרכו. ולכן על האדם לזכך ולנקות את עצמו מכל כתם ולכלוך, כדי שהשבת תאיר דרכו בשלימות ובבהירות.

יהיה טרוד בהפרעות כאלו ביום השבת. וככל שמתקרב יום השבת כך על האדם להתכונן ברוחו ונפשו לקראת האוירה המיוחדת של שבת, ואז בשבת הרי הוא מרגיש בכל עניניו שזהו יום השביתה מעשייה ויצירה.

מנהג ישראל ברוב מקומות בעולם היה לתקוע שש תקיעות ביום הששי לקראת כניסת השבת. גם בזמננו ישנם קהלות כאלו שמשמיעים קול חזק בעת התקרב השבת. בגמ' מבואר סדר התקיעות וכוונתן, שהתקיעה הראשונה היתה להזהיר את הפועלים שבשדות להניח את כלי עבודתם ולהכנס לעיר, השנייה נועדה עבור בעלי החנויות שבתוך העיר שיסגרו את חנותיהם וילכו לביתם, והתקיעה הששית והאחרונה היא שהשבת נכנסת עתה (שבת לה, ב). אכן לא מצינו מנהג זה בימינו, אבל מוכא בשו"ע או"ח רנ"ו, וברש"י איתא שבימיו נהגו בו עדיין, גיטין ס, ב). הציבור הרגישו את ביאת השבת המתקרבת לבא ע"י התקיעות, והיו יכולים להתכונן כראוי. ויש לומר שתקעו שש פעמים כדי לרמז שתקיעות אלו הם כנגד ששת ימי החול, שכל תקיעה נועדה להוציא את האדם מעוד יום של עשייה ופעולה ולקרב אותו אל השביתה המוחלטת מעבודות היום ההוא וכמ"ש בספר תיקוני שבת מהאריז"ל שע"י כל מזמור ומזמור מסדר קבלת שבת מסתלק ונכרת קליפה מאחד ימי השבוע.

ההכנות לשבת

הגמרא קראה לשבת 'מתנה טובה' (ביצה י, ב), והנותן מתנה לחבירו הוא משום אי לאו דהוה ליה הנאה מיניה לא הוה יהיב ליה מתנה (ב"ב

לנסוע מיד ממקום עבודתו להחתונה, כי מצבו בעבודה הוא מצב נפשי של לחץ ועשייה, ובחתונה הוא צריך להיות במצב של שלווה ורוגע, שמחה ורוממות הנפש. ובאם הוא אכן מיד מהעבודה יכנס וישב בחתונה בלי להתנתק ממצבו הקודם, הרי נפשו ורוחו לא יהיו שם. ולכן אדם זה קודם חוזר לביתו, מתרחץ ומחליף בגדיו ומכין את גופו ללכת לחתונה, ועי"ז הוא מכין את נפשו ומצב רוחו ג"כ ללכת ולשמוח בשמחת החתונה בבית ידידו.

והנמשל לעניננו הוא שהאדם הרוצה להכנס ליום השבת מתוך שלווה ורוגע, לקבל עליו בשלימות את קדושת השבת ושלא למשוך את החולין אל תוכו, עליו להקדיש מזמנו כדי לעבור ממצב אחד למשנהו, להסיר מעליו את מלבושיו, הן הגשמיים הן הרוחניים, של ימות החול, ולרחוץ את עצמו ולהתלבש מחדש לכבוד השבת. כך יסיר מעל עצמו את טרדותיו של ימות החול ולחציו של זמן העשייה והפעולה, ויעבור וייכנס לזמן של מנוחת שלום ושלווה.

אם השבת היתה מתחילה בבקר, היתה השינה עצמה משמשת כזמן ההעברה בין שני המצבים. אמנם לא כן קבעה התורה אלא השבת נכנסת באמצע זמן העשייה של היום, ועל האדם למצוא בעצמו את התחבולות כיצד לעבור מימות החול ליום השבת. (יתכן וקודם מתן תורה שבת אכן היתה מתחילה בבוקר ונמשכת אל תוך הלילה. ראה צ"ח, פסחים קט"ו, ב, בנוגע לפסח מצרים; וכן רשב"ם על בראשית א, ה. אמנם ראה אכן עזרא על שמות טו, כה - ובפשטות אפשר לומר שהיה כן קודם מתן תורה.) ודבר זה הוא בפרט במקומות

ללא הכנת הנפש והמוח לשבת, האדם נכנס אל תוך השבת עם כל הלחצים והמתח של ימות השבוע, ואין נרגש שמלאכתו עשויה. כאשר האדם נכנס לשבת בלי הכנה ראויה, הרי הוא ממשיך את עניניו של ימות החול אל תוך השבת, ואין לו את המנוחה השלימה שאתה רוצה בה, אשר יכירו וידעו כי מאתך היא מנוחתם. והרוצה להרגיש את אור השבת בשלימות בלי שום רבב, צריך להפסיק ממעשי ימי החול מבעוד מועד עד שיהיה לו זמן מספיק בשביל לעבור למצב של שבת.

חובה היא על האדם להכנס לשבת מתוך מנוחת הנפש והכנת הלב והמוח, ולא מתוך חפזון ובהלה. כמו שנאמר בתורה "ראו כי ה' נתן לכם את השבת", והיינו שהקב"ה נתן לישראל את השבת ע"י שכפל להם את המן ביום הששי. והזמן שכפל להם את המן היה בבוקר מוקדם, בזמן ירידת המן עבור היום הששי. וזה בא ללמדנו שצריך להתחיל בהכנות ליום השבת מיד בבוקר יום הששי כמו שעשה הקב"ה, ואז אפשר לאכול בשבת את אשר טרח והכין בערב שבת, ללא תערובות חולין, ויהיה לו שבת בשלימות בין ברוחניות בין בגשמיות.

כיצד עוברים למעמד ומצב של שבת

בשביל להכנס למצב ומקום חדש מוכרח האדם להתנתק ולצאת ממצבו מקומו העכשווי. וכמו שמצינו משל לזה מאדם אשר לאחר גמר עבודתו של כל היום, בדעתו ללכת ולשמוח בחתונה של נישואי בת ידידו הטוב. הרי ברור ומובן שא"א לו לאדם

הפסח יש את הזמן של ערב פסח אחרי הצהריים שמסייע לאדם להמשיך על עצמו את קדושת חג הפסח ולהתנתק ממצב ימות החול. וכמו כן בערב יום הכפורים נצטוונו להרבות באכילה והוא יום שמחה ולא יום חול רגיל. ונמצא שהאדם נכנס ליוהכ"פ לאחר ההכנה של ערב יוהכ"פ.

אבל לא כן בערב שבת, שלא מצינו שהתורה ציותה מצוות או איסורים מיוחדים עליה, וכל היום הוא יום חול רגיל ואין לו אלא מצוה אחת והוא 'והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו'. האדם חייב להכין את עצמו ולמצוא לבד את הדרך שעל ידה יבא מיום חול לשבת מכיון שהתורה לא ציותה את פרטי ההכנה שעל ידם צריך האדם להתכונן לשבת אלא רק ציותה על עצם המצוה שהיא ההכנה, ועל האדם לעשות כן מעצמו.

ועוד יש לומר בזה, דההכנה בשאר הימים טובים היא הכנה שיש בה תועלת שמפיקים ממנה, ולמשל בערב פסח אופים מצות ושוחטים קרבן פסח, כדי לאכול פסח ומצה בליל הסדר, ובערב סוכות בונים סוכה כדי לאכול שם בליל החג, והיינו שכל ההכנה היא עבור התועלת עצמה. אמנם בערב שבת אינו כן אלא שעל האדם להכין עבור השבת (שמות ט"ז, ה; מצוה מהתורה: ראה משנה ברורה, ביאור הלכה רמ"ג), ואע"פ שבפשוטו המצוה היא להכין אוכל לאכול בשבת, מ"מ אף אם האוכל כבר מוכן לו מאתמול, מצוה מיוחדת היא להכין ביום הששי עבור השבת. ומבואר דאין ההכנה עבור התכלית אלא שיש ענין בההכנה עצמה, ונראה לבאר פנימיות ענין הכנה זו, שהיא בשביל לקרב את גופו ונשמתו של האדם אל השבת.

בעולם שבימות החורף נכנסת השבת בזמן מוקדם מאד, שהיום עצמו נקטע ע"י שקיעת החמה, ובאמת כן הוא בכל מקום בעולם שיום הששי ועבודותיו מופסקים בבת אחת בזמן שקיעת השמש. ולכן על האדם לייחד זמן לזה, להתנתק מטרדות ימות החול למנוחת יום השבת.

וענין זה עצמו הוא פלא גדול, שהשבת באה לעולם בבת אחת, וברגע לפני השבת אינו אלא ימות החול, עם כל המעלות והחסרונות שבהם, ותוך רגע ללא שום מעשה או הכרזה, נהיה שבת בעולם והעושה בה מלאכה מות יומת וכרת יכרת מאת בוראו ית' רח"ל. קדושת השבת ומעלותיה מתחיל ברגע כמימריה בלי הפסק בין אחד למשנהו. ולכן פשוט הוא שבלי הכנה ראויה, יתבלבל האדם ממצב אחד לחבירו ולא ידע את מקומו ולכן לא ישלים את רצונו.

ד"ז קיים בכל סוגי קדושת היום של התורה, וגם בחגים הרי הם נכנסים תוך רגע ללא שום הפסק בינתיים, וכאשר השמש שוקעת, מיד נכנסים לקדושת החג עם כל סגולותיה ומעלותיה.

אמנם שבת נתייחדה מכל שאר הימים המקודשים, כי בערב יום טוב נאמרו הלכות שונות המורות לנו שהחג ממשמש ובא. משא"כ בערב שבת שאין לו שום קדושה כלל וכלל, והוא יום חול גמור.

וכמו שמצינו בערב פסח שבני ישראל נצטוו להביא קרבן פסח עוד טרם התקדש חג, וכן נאסר לאכול חמץ משעת שחיטת הפסח. ונמצא שבין ימות החול של ערב פסח בבקר לקדושת חג

על

שלשה דברים נצטוו הכהן בעת כניסתו לבית המקדש. הכהן בזמן שהוא בא מהעולם ורוצה להיכנס אל תוך הקדש, הרי עליו לרחוץ ידיו ורגליו (שמות ל, כא), וגם לטבול במקוה (יומא ל, א) וגם ללבוש בגדי כהונה (שהרי כהן המחוטר בגדים לא נקרא כהן. זבחים יז, ב).

וכמו

כן הוא בנוגע לה'מקדש שבזמן' שהוא השבת שדומה לה'מקדש שבעולם' שהוא הבית המקדש, וצריך להתכונן אליו בשלשה דברים אלו. על האדם לרחוץ את עצמו ולפחות פניו ידיו ורגליו (שבת כה, ב. שו"ע או"ח רס, א), וגם מן הנכון לטבול במקוה, וללבוש בגדים מיוחדים לשבת (שבת קיג, א; ועי' תוספות בבא קמא לו, א שהביא מהירושלמי שבעלי חיים אינם מכירים בני אדם כאשר הם לובשים בגדים אחרים, "לפי שראה אותם במלבושים נאים אחרים וחשובים בעיניו נכרים ואינו מכירם". וי"ל כן לגבינו ג"כ, שכאשר האדם לבוש בגדי שבת, אין נפשו הבהמית מכיר אותו ויכול להתרחק ממנו ולהתעלות עליה).

והטעם

לזה הוא כי שלשה דברים הם המונעים מהאדם להתעלות ולצאת ממצבו, ובפרט להמצב הנעלה של שבת קודש, והם הממון, האכילה, והמלבושים (כמבואר בכלי יקר. וע"ע חמדת הימים שבת פרק א' אות ג' שביאר שכמו בעליה גשמית האדם שאכל יותר מדי, או שטוען משא גדול של כסף וזהב, או שהוא לבוש מלבושים כבדים, א"א לו לעלות על הר, כמו"כ ברוחניות, עי"ש). כל ההכנה לשבת קודש צריך שיהיה בו ניתוק משלשה דברים אלו. כי א"א לעלות למדריגת השבת אם האדם נמשך למטה ע"י שלשה דברים אלו.

בשעה

שאדם עומד באמצע עסקיו, הרי מוחו וראשו ועיונו טרודים בהם וכל הזמן הוא דואג על

הצלחת העסקים, ואז אינו יכול להתרכז במעשיו ולעלות למצב הנעלה של שבת קודש שצריך להיות כל מלאכתו עשויה. וכמו כן אדם שעכשיו גמר לאכול סעודה שלימה וגופו טרוד בעיכול המזון, הרי גם הוא אין לו את היכולת להתרכז בעבודת יום השבת. וכמו כן אדם הלבוש בבגדי חול, הרי הוא מקושר לעניני חול, וכל מציאותו הוא חולין של ימות החול.

לכן

מן הראוי הוא שככל שמתקרב יום השבת למעט בפעולות השייכים לימות החול, ולהפסיק את העבודות של ימות החול, ולמעט באכילה בשביל שלא יהיה כריסו מלא וטרוד בעיכולו, ומ"מ לא יהיה רעב יותר מדי (או"ח רמ"ט, ב: מגן אברהם שם, ז).

ובשעה

שהאדם פושט את בגדי החול מעליו ומתלבש בבגדים המיוחדים לשבת, הרי לא רק שחיצוניותו משתנית למצב של שבת אלא השינוי מתחולל אף בפנימיותו שעכשיו הרי הוא במצב של שבת, הן בגופו, הן במצבו, והן בנשמתו, הרי הוא מחובר לשבת קודש. השפעה ושינוי זה שייך רק במי שהכין את עצמו ליום השבת ולא במי שלא הכין את עצמו וכגון באשה שמדלקת נרות שבת בבגדי חול, או באיש הגומר את חשבונותיו בעסקו ומשם רץ תיכף לביהכ"נ לקבל שבת. גם באם אכן ישמור את השבת בשלימות ולא יעבור שום עבירה, אבל מצבו ומעמדו לא ישתנה למצב של שבת עד שיכין את עצמו.

ויש

להרחיב הדיבור בכל אחד משלשת ענינים אלו - א. סיום העבודה כמה שעות קודם כניסת השבת, ב. ההמנעות מאכילה מרובה, וג. ניקוי הבגדים ולבישת בגדים המיוחדים שבת, ועוד חזון למועד.

התחלת השינוי ביום רביעי

הנפש מתלבשת בשלשה לבושים - מחשבה, דיבור, מעשה. עולמו הפנימי של האדם מתחבר לעולמו החיצוני ע"י שלשה מעשים אלו, והם הממוצעים המחברים בין שני העולמות. כאשר האדם מתלבש בבגדים, הבגדים מפסיקים בינו לבין אחרים, אמנם ע"י הבגדים יכול הוא לצאת ולבא בין אנשים ולהתחבר אליהם. נמצא שהבגדים של האדם הם המחברים בין האדם לבין סביבתו, ע"י שהם מפסיקים ביניהם. כמו"כ מחברים המחשבה הדיבור והמעשה בין פנימיות האדם לעולם מסביבו. כאשר יש לו לאדם רגש של חיבה כלפי אחרים, הרי הוא מבטא זאת ע"י דיבורי חיבה ופעולות המקרבות את הלבבות. האדם הצריך להתאמץ ולהשתמש במדת החוזה כדי להחליט את הנהגתו בחייו, הרי הוא מבטא את הרגש הזאת ע"י המחשבה שהוא אומר וחוזר לעצמו שהוא מסוגל להחליט ולעשות כפי החלטתו, ועפ"ז תהיה החלטתו נחושה וראויה להתקיים.

כמו"כ על האדם להתכונן לשבת ע"י שהמחשבות דיבורים ומעשים שלו לא יהיו בסתירה למציאות האלקית של שבת קודש.

כבר בערב שבת על האדם להתחיל לדבר דיבורים שבתיים 'שבת'דיג', וכן לפעול באופן שבתי 'שבת'דיג'. ושלשה ימים ניתנו לו לאדם להתכונן לשבת בשלשה דברים אלו - מחשבה, דיבור, ומעשה. אם האדם יכין את עצמו בסדר הזה, יבא בשלימות לשבת קודש.

יום הרביעי הוא יום הראשון מימי ההכנה לשבת, והוא מיוחד להכנת המעשים. מעשי האדם ביום רביעי הם חולין, מיועדים לימות החול, אבל הרוצה להכין את עצמו לשבת יכול לעשות אותם מעשים תוך כדי שימת לב לשבת קודש הממשמש ובא. כל מעשיו מיום הרביעי ואילך יהיו ספוגים קדושת השבת וידיעת הבורא, שהאדם לא יעשה את מעשיו מתוך היסח הדעת וכמצות אנשים מלומדה, אלא שיעשה את כל מעשיו מתוך שימת לב ומבט בוחן. ואין הכוונה שרק את המעשה עצמו שלא יעשה אותם באופן שהם נוגדים וסותרים את קדושת השבת, אלא יתרה מזו שאותו המעשה אף יהיה חדור וספוג בקדושת השבת ויאיר אור אלוקי בתוך מעשיו, באופן מזוכך ומטוהר.

ודוגמא אחת מני אלף לזה הוא מהנותן צדקה לחבירו. שני אנשים שנתנו מעות לעני הרי הם פעלו את אותה הפעולה, העני הרויח ממון ויכול לקנות את צרכיו בזה, וזהו התכלית של מצות צדקה. אמנם הראשון נתן את המעות מרצון להיטיב לחבירו ולשמח את לבו, הוא נתן את המעות מרצון לעשות את רצון קונו המיטיב כל יום וכל שעה לבריותיו, הוא נתן את המעות מתוך הבנה פנימית שלכך ניתנו לו המעות. לעומת זה השני נתן את המעות מתוך אנחה וקושי, כפוי ומאולץ נגד רצונו האמיתית. אם אמנם העני קבל את מעותיו ויש לו מה לאכול משניהם, אמנם איכות המעשים אינם דומים זל"ז כלל וכלל. ההבדל הזה ניכר בעליל בלבושי המעשה שעשה, ולא בתוכנה. כאשר האדם מתכונן לשבת, עליו ליזהר שכל מעשיו יהיו לבושים מלבושים נקיים שכל מעשיו יהיו מתוך הבנה

שמדיני שבת הוא להביט על כל מעשיו כאילו הם עשויים כבר ובזה נתעלה מכל מחשבות הקשורות לעבודה, ונאסר לנו לדבר על עסקינו ופעולותינו האסורים לעשות בשבת, וכל אחד משתדל להתרחק אף ממחשבה בעניני חול ופעולות חולין, כמו"כ הוא ההכנה ליום השבת להתרגל להתרחק מעניני ימות החול עד שייכנס לשבת מתוך שלות הנפש והכנה ראויה.

כאשר האדם אכן הכין את עצמו כדבעי, הרי הוא מוכן למציאות זו של 'להיות', שבלי שום מעשה דיבור או מחשבה על מה עליו לעשות, כל מציאותו אינו אלא במה שהוא בעצם. העצם הזה הוא למעלה מעשיותיו ופעולותיו ואף מחשבותיו, אלא העצם הפנימי שלו.

ביום השבת מגיע האדם לדומיה ושקט, שהוא למעלה מרעש המציאות. שבת נקרא 'עתיק שבכתר', והוא למעלה מהראש והמוחין הפה והידיים.

שלושה ימים - נשמה יתירה

נתבאר לעיל שהכוונה בהכשר מצוה הוא לקשר את האדם אל הדבר אליו הוא מתכוון. ולכן הוי הכשר מצוה חלק מהמצוה עצמה. ונמצא ששלשת הימים שבהם האדם עובד להתכוון ליום השבת אינם רק ימי הכנה, אלא יש בהם עצמם חלק מקדושת השבת. וההכשר הוא ההכנה שבה מתחיל האדם להמשיך על עצמו את קדושת השבת במקצת ובדקות, ועי"ז מגיע האדם לתכלית ושלמות קדושת השבת האמיתית.

עמוקה ורצון אמיתי. ובזה יהיה לו קדושת ושמחת השבת במעשי ימי ההכנה לשבת.

אחרי יום הרביעי בא יום החמישי, שהוא יום ההכנה בלבוש הדבור של האדם. כמו במעשי בני אדם מיום הרביעי, שעל כולם להיות מתוך שימת לב, כמו"כ דיבוריו שלא יבאו בהיסח הדעת ובלא יודעים, אלא שהאדם יקדש את דיבוריו בקדושת יום השבת, ולא רק בנושאים שעליהם מדבר, אלא באופן דיבורו וסגנונו, שהכל יהיה ספוג בקדושת השבת, שידבר מתוך זהירות וזיכון, ומתוך מחשבה אמיתית.

אח"כ מגיע יום הששי, ערב שבת קודש. ביום הזה מתחיל כל אדם להרגיש את קדושת השבת הממששת ובאה, וביום הזה על האדם ליהדר שמחשבותיו יהיו ספוגים בקדושת השבת. ביום הזה משתנים מחשבות האדם מחובותיו ופעולותיו למציאותו העצמית והפנימית, וכבר אינו עסוק בהאנוכיות שלו אלא במנוחה שלימה. מחשבות אלו הם מלאים שלווה ומנוחה ואינם רצים זה אחר זה לזרז את האדם לעבוד לפעול ולעשות. האדם מתחיל להמלאות בהרגש מנוחת השבת.

אם ניגש לשבת קודש באופן זה, לאחר זיכון מעשינו דיבורינו ומחשבותינו בדרך עליה זה אחר זה, נוכל להעלות את ההכנות לשבת עד שנהיה בעצמינו ספוגים בקדושת השבת עם כל כוחו והשפעתו. ההבדל בין שבת לימות החול הוא שבשבת אנו הווים ובימות השבוע אנו פועלים. אם נכין את לבבינו ונשמותינו ליום השבת כהוגן, ינוחו כל מעשינו דיבורינו ומחשבותינו עד שלא נביט אלא על מציאותינו בעצמותו ללא פעולות ומעשים. כמו

והסדר בזה הוא שמיום רביעי בבוקר מתחיל להאיר אור ונשמת השבת בהדרגה.

והנה כתבו חז"ל (ביצה טז, א) שביום השבת יש לנו נשמה יתירה. וביאר האבן עזרא (בראשית ב, ג) שאין הכוונה כפשוטו, אלא שביום השבת יש להאדם מנוחה ממעשי החול שלו, ולכן מתגבר כח השכל לעסוק בתורה ודברי החכמה. אבל הרמב"ן כתב שיש בו נפש יתירה ממש. אמנם הרמב"ן לא ביאר לנו מהי מהות הנפש הזאת אבל לדידיה אינו משל ומליצה כדברי האבן עזרא, אלא נשמה יתירה ממש.

וי"ל בזה דאלו ואלו דברי אלהים חיים ולא נחלקו כלל.

נשמתו של האדם, עם כל מדרגותיו, נמצא בתוכו תמיד וגם במשך כל ימי השבוע, אמנם אין הנשמה מתגלית ומאירה אלא כפי מצבו של האדם. וכאשר נחלש הרעש של ימי החול, וכבר אינו טרוד בעבודה של ימי הפעולה והמעשה, הרי נשמתו באה לידי גילוי והיא מאירה באדם. אכן, מתגלית נשמה יתירה, אבל נשמה יתירה זו כבר היתה בו ובתוכו כל הזמן, אלא שלא נתגלתה מחמת הכיסוי של רעש ימות החול. וכאשר החיצוניות שקטה מתעורר הפנימיות שלו. כי כאשר ראשו של האדם ומבטו ומאוויו אינם שקועים בהתקדמות ובעשייה שלו, הרי אז הוא יכול להרגיש את הפנימיות שלו ועדינות נפשו ורוחב נשמתו.

ויש לומר עוד בזה, דנקודת השבת בפנימיותה קיימת תמיד גם בימות החול, וכמו"כ הנשמה היתירה נמצאת בתוך הנשמה תמיד. ביום השבת

מתגלות הנקודות ההם, כאשר האדם נפרד מעניני החולין ומתנתק משאיפותיו הגשמיים. ונמצא שהנשמה היתירה שבשבת הרי היא הנשמה בעצמה, ואין היא נשמה הבאה מבחוץ אלא שמתגלית חלק מהנשמה שלא נתגלתה בימי השבוע.

הנשמה היתירה שבשבת אינה רק ביתרון הנשמה שמתגלית ומאירה באדם, אלא גם השבת גופא נקראת 'יום הנשמה' (זהר ב' רה, ב. ג' קעד, א). וביאר רבינו בחיי, מתלמידי ומפרשי הרמב"ן, שבכל ימות השבוע הנשמה היא כמו אורח זר בתוך גופו של האדם. וביום השבת נמצאת הנשמה כבתוך ביתו (רבינו בחיי, בראשית ב, ג). ביום השבת, יום הפטור מן הפעולה ומעשה, האדם מגיע לתכליתו ויעדו, ונשמתו יכולה לנוח על מקומה בתוך האדם. ואין לו לאדם לאן ללכת ולאיפה לשאוף, אלא ביום הזה הבריאה היא בשלימותה ואינה צריכה תיקון.

ולכן המציאות של יום הנשמה איננה מיוחדת ליום אחד בשבוע בלבד, ובאמת אפשר בכל יום להיות מעין שבת, וכדאיתא בחז"ל, שתלמיד חכם נקרא 'שבת' (זהר ג עמ' כט, א).

והביאור בזה הוא שככל שהאדם מתקרב יותר לנשמת השבת ומפנה מקום בתוך עצמותו להאיר בקדושת השבת בעת בואו, כך יתן מקום לכל רגע ורגע מחייו להיות מעין שבת קודש ולא רק השבת עצמה. השבת עצמה היא המקור והמרכז לאור השבת וקדושתה, והאור הזה יכול להתפשט יותר ויותר כפי מדריגת האדם. בשבת עצמה, אף אם האדם אינו חי כל השבוע באופן של שבת, מ"מ זוכה הוא להמשכת

יגיע אל תכליתה. ההבנה השכלית אין לה כדי לקרב האדם לידי ההבנה האמיתית בענין זה, וכן הוא בענין השבת שעד שהאדם ירגיש ויחוש את השבת, הרי אין לו דרך להבין אותה בתכלית השלמות. ולכן נקראת השבת בשם סוד ורז, כי השבת אינה ניתנת להבנה מבחוץ.

והנה איתא בגמרא (שבת קיט, א) "אמר לו קיסר לרבי יהושע בן חנניא מפני מה תבטיל של שבת ריחו נודף" אמר לו תבלין אחד יש לנו ושבת שמר שאנו מטילין לתוכו וריחו נודף אמר לו תן לנו הימנו אמר לו כל המשמר את השבת מועיל לו ושאינו משמר את השבת אינו מועיל לו".

הביאור בזה הוא שהשבת עצמה יש לה ריח מיוחד וסגולות נעלות, אמנם א"א לו לאדם להשיג אותם אלא ע"י שישמר את השבת ויתחבר אל השבת. ורק מי שחי את השבת באמת ובתמים, יכול להשיג את הריח המיוחד של שבת. והוא כמו האהבה שלא ניתנת לביאור, וא"א לו לאדם לבאר לזולתו מדוע הוא אוהב את חבירו או משפחתו, למרות שבעצמו הוא מבין ומרגיש מדוע הוא אוהב ואפ"ה אין לו הכלים לספר זאת לאחרים. כן הוא בענין השבת שרבי יהושע בן חנניה חי את השבת וטעם אותו במלא עוצמתה, ומ"מ לא היה לו הכלים לבאר זאת להקיסר כי דברים אלו אינם ניתנים לביאור שכלי. וכל אחד מרגיש ומבין את סוד השבת כפי מצבו ומעמדו, וכפי אשר התחבר אליה.

וכאשר האדם מתאחד עם השבת, ומוציא אותה מפנימיות עצמותו לפועל הרי הוא מתענג אתה,

השפעה זו בשלימותה מבלי להסתכל על מצבו ומעמדו, כי כך היא קדושת השבת.

הגילוי האמיתי של מציאות האדם באה מתוך השקטת הרעש החיצוני. כאשר השבת יורדת על העולם והאדם נח אז מההמולה והרעש של ימות השבוע, הרי נפתח לו שער בפנימיות נפשו והוא מכיר ומבין את עצמו ומתחבר עם עצמו בתכלית השלימות. ואז מאיר אור הנשמה בבהירות וזיכור, וזהו תכלית השבת.

'שער' ו'רעש' הם מילים הפוכים, והרמז בזה הוא שכאשר הרעש מתהפך הרי אז נפתחים שערי הלב, וככל שהאדם מתקרב אל השבת, מתקרב הוא לפתיחת השערים שבפנימיותו.

לחיות את השבת

האדם הזוכה להרגיש את השבת כדבעי, ומגיע לפנימיות ענין השבת, יבין בעצמו שהשבת קיימת בתוך תוכו ג"כ. כל אדם מוקף בענין השבת ומלא בה, הוא שרוי בקדושת השבת והשבת שוכנת בקרבו. נקודת השבת שבעולם, שהוא למעלה מן הטבע, יוצא לפועל בשבת שבזמן, ובשבת שנפש יש ג"כ את ענין זה שלמעלה מן הטבע והגבלותיו.

אין שום דרך להבין ולהשכיל בענין השבת אלא צריך לחיות את זה. וכאשר האדם חי את השבת ומתחבר אליה, אז יבין זאת גם בדעתו ובשכלו. והמשל לזה הוא מענין רגש האהבה. שאפשר לו להאדם לדבר ולדון ולחקור את ענין האהבה כל הזמן, אמנם עד שהוא לא ירגיש ויחוש זאת בעצמו, לא

וכמ"ש רש"י 'אין כאן דבק שמתוך
שאינה נהנית בדבר אינה נדבקת עמו'
(סנהדרין נח, ב) והמשמעות מזה היא שאין
אחדות בלי עונג.

וזהו מה שאומרים בקידוש לליל שבת
'תחילה למקראי קדש', שעל פי
פשוטו הכוונה היא שברשימת המקראי
קדש שבתורה בפרשת אמור ההתחלה
היא בשבת. אמנם בעומק יותר יש לבאר

שתחילת הכניסה לקדושה היא ע"י שבת,
כי השבת היא השער שעל ידה באים
לקדושה אמיתית.

העבודה שלנו היא להכנס ולהתקרב
לעולמה של השבת, בכדי
שהשבת תיכנס בפנימיותנו וירומם
אותנו ואת כל הימים שלנו. ואז נתענג
מהתבלין המיוחד של שבת ונרגיש את
קדושתה בעצמינו.

סוף דבר

לסיכומו של ענין, אחרי כל מה שנאמר ונעשה, מיהי שבת?

שבת היא...

להיות	שקט
שביתה	דממה
רוגע	שלימות
התעלות	השלמה
נשמה	הכל
רוחניות	ברכה
התמקדות	שמחה
בהירות	עונג
גילוי	תכלית
גאולה	דביקות
ייחוד	

ואחרי הכל... שבת היא פשוט שבת.

בשבת אנחנו שרים ניגונים לכבוד היום הכי קדוש וכל מה שהוא מייצג, ולעיתים קרובות אנחנו פשוט מפזמים שוב ושוב את המילים "שבת, שבת!" או "שבת קודש!", דבר שלא קיים באף יום אחר בלוח השנה. בפסח אנחנו לא יושבים סביב השולחן ושרים "פסח, פסח", וגם בסוכות לא מפזמים בסוכה "סוכות, סוכות", אבל בשבת רבים שרים באופן הזה, כמו לחישה רכה או קריאה נלהבת בשמו של אהוב. בשבת אנחנו פשוט רוצים לשיר, לקרוא ולהכריז - שבת! שבת!

אכן, "רזא דשבת איהי שבת".